

Бірюкова Д. В.

Університет митної справи та фінансів

Щербицька В. В.

Університет митної справи та фінансів

СПЕЦИФІКА ТЕМПОРАЛЬНОГО АРАНЖУВАННЯ АНГЛОМОВНИХ ПЕСТЛИВИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ ДІТЕЙ

Стаття присвячена розгляду темпоральної специфіки оформлення англомовних пестливих текстів для дітей. У статті схарактеризовано особливості використання видо-часових форм дієслів, з'ясована значущість лексико-темпоральних засобів. Розвідка спрямована на характеристику своєрідності функціонування та частотності використання засобів вираження сприйняття темпоральності в англомовних пестливих текстах для дітей. Об'єктом дослідження послуговували англомовні пестливі тексти для дітей, а предметом – особливості темпоральної організації, що актуалізуються у цих текстах. Мета наукової роботи – характеристика аранжування внутрішніх та зовнішніх прийомів вербалізації темпоральної мережі англомовних пестливих текстів для дітей.

У літературі для дітей дитина виступає об'єктом, споживачем текстового продукту, створеного не нею самою, а кимось для неї. Виокремлюються ігрові та неігрові тексти, де перші вбирають у себе пестливі (колискові пісні, пестоці, докучні казки) та потішні (втішки, дражнилки, мирилки, небиліці, перевертні) тексти; а другі – розважальні (заклички, приказки, лічилки, ігрові пісні, скоромовки, приспівки, мовчанки, виверти, екішен-вірші, загадки). Пестливі тексти – це невід'ємний складник менталітету, історії та культури будь-якого народу чи нації. Саме такі тексти першими формують картину світу людини, мотивують її ставлення до навколишнього середовища, визначають поведінку на майбутнє.

У статті з'ясовано, що продуктивним засобом вираження часових відношень є граматичний час, який співвідносить дію з моментом мовлення. Темпоральна мережа англомовних пестливих текстів для дітей у актуалізується переважно видо-часовою формою Present Simple. Видо-часова форма Past Simple маніфестується значно рідше в англомовних пестливих текстах, зображуючи завершеність подій у минулому, темпоральну орієнтацію, що формує часові межі та хронологізує події. Видо-часова форма Future Simple у функції передбачення / прогнозування дій є найменш вживаною серед часів системи індефініт. Маловласливими англомовним пестливим текстам для дітей є континуумні та перфектні видо-часові форми. Зовсім невластивими є часи перфект-континууму через когнітивну неготовність дитячої свідомості до сприйняття складної часової лаколізації. У роботі зазначено, що лексичні засоби темпоральності репрезентуються прислівниками частоти, поєднаннями прикметника з іменником, синтаксичними конструкціями із сполучниками часу.

Ключові слова: видо-часові форми, дитяча література, пестливий текст, текст, текст для дітей, темпоральна мережа.

Постановка проблеми. Дитинство – це невід'ємна частина образу життя та культури кожного окремого взятого народу та людства в цілому. Починаючи з перинатального періоду, на психічний та фізичний розвиток дитини впливає те соціальне середовище, у якому вона на цей момент перебуває.

Дитяче світосприйняття детерміновано низкою соціальних факторів. У ранньому дитинстві найбільш впливовою на формування світосприйняття дитини, на відношення до світу

є сім'я. Характер цього впливу зумовлений мовленнєвою та немовленнєвою діяльністю дорослих [6, с. 120], системою виховання, психологічною обстановкою у сім'ї та іншими факторами. Саме у сім'ї формується неповторний соціальний розвиток, який і визначає індивідуальні особливості дитини, її інтелектуальний та особистісний потенціал [12, с. 120]. Дитина не лише член певної соціальної групи, але й представник конкретного національно-культурного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як відомо, у другій половині ХХ ст. у вітчизняній психолінгвістиці був зроблений суттєвий стрибок у вивченні особливостей дитячого мовлення. Дослідження проводились, головним чином, у таких напрямках: аналіз фонетичних, граматичних та лексико-семантичних особливостей дитячого мовлення; розкриття особливостей засвоєння дитиною граматичних категорій; виявлення та опис індивідуальних дитячих лексиконів та інше. Інтерес до вивчення англomовної дитячої літератури посилюється у багатьох дослідженнях і в останнє десятиліття: Л. Герасимів [3], А. Кузьменко [8], О. Наконечна [11], А. Цапів [13] та ін.. Однак, розвідки не мали на меті простежити темпоральну мережу англomовних пестливих текстів для дітей.

Постановка завдання. Об'єктом дослідження послуговували англomовні пестливі тексти для дітей, а предметом – особливості темпоральної організації, що актуалізуються у цих текстах. Мета наукової роботи – характеристика аранжування внутрішніх (видо-часові форми дієслів) та зовнішніх (лексичні одиниці) прийомів вербалізації темпоральної мережі англomовних пестливих текстів для дітей. Мета зумовила такі задачі: визначити домінуючі видо-часові форми дієслів та лексичні одиниці на позначення темпоральності, а також простежити їх функціонування.

Виклад основного матеріалу. Протягом останнього часу наукові розвідки збагачуються тлумаченням дискурсу з різних поглядів – етнографія, лінгвістика, психологія, соціологія, філософія. Н. Д. Арутюнова: «Дискурс (з франц. *discours* – мовлення) – зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами, текст узятий у понятійному аспекті; мовлення, що розглядається як цілеспрямоване соціальне дійство, як компонент, що бере участь у взаємодії людей та механізмах їх свідомості (когнітивних процесах). Дискурс – це мовлення, «що занурене у життя» [1, с. 136-137]. Погоджуючись з Д. В. Красних, дискурс – «вербалізована мовленнєвомисленнєва діяльність, що включає у себе не лише власне лінгвістичні, але й екстралінгвістичні компоненти», а текст – «елементарна (тобто базова, мінімальна та основна) одиниця дискурсу», й «текст у такому розумінні – явище не лише лінгвістичне, але й екстралінгвістичне» [6, с. 190]. Д. Х. Баранник визначає текст як писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних

у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані – спільною тематикою і сюжетною заданістю [2].

Таким чином, сприймаючи текст, реципієнт через вербалізовану форму усвідомлює комунікаційну цілеспрямованість, внутрішню логіку й значення тексту.

У жанрі дитячої літератури слід розрізняти дві категорії – літературу дітей і літературу для дітей. Суб'єктом *літератури дітей*, її творцем виступає сама дитина. У цьому випадку вона є літературою, «створеною безпосередньо дітьми; до неї належать різні жанри фольклору, а також перші спроби пера юних початківців» [4, с. 203]. Дуже часто такі тексти не мають конкретного авторства, тобто є анонімними, що вказує на їхнє фольклорне походження. У випадку *літератури для дітей* дитина виступає об'єктом, споживачем текстового продукту, створеного не нею самою, а кимось для неї. До таких продуктів належать «художні, науково-популярні та публіцистичні твори, написані письменниками для молодшого читача різних вікових категорій, починаючи з дошкільнят» [4, с. 409].

А. О. Кузьменко класифікує дитячу літературу з погляду відношення до гри та текстового функціоналу. Так, вчена виокремлює ігрові та неігрові тексти, де перші вбирають у себе пестливі (колискові пісні, пестоці, докучні казки) та потішні (втішки, дражнилки, мирилки, неблиці, перевертні) тексти; а другі – розважальні (заклички, приказки, лічилки, ігрові пісні, скоромовки, приспівки, мовчанки, виверти, екшен-вірші, загадки) [8].

Пестливі тексти – це невід'ємний складник менталітету, історії та культури будь-якого народу чи нації. Саме такі тексти першими формують картину світу людини, мотивують її ставлення до навколишнього середовища, визначають поведінку на майбутнє.

Продуктивним засобом вираження часових відношень є, перш за все, граматичний час, який співвідносить дію з моментом мовлення. Відношення між моментом дії та моментом мовлення може мати різний характер: дія може збігатися з моментом мовлення, передувати йому або відбуватися після нього [8].

Найбільш актуалізованими в англomовних пестливих текстах для дітей є індефінітні *видо-часові форми*, які репрезентують 3 сфери – теперішнє, минуле та майбутнє неозначене, що загалом становить 77% цих текстів. Характерною особливістю неозначеності є вираження факту

події без вказівки на доконаність або на процесуальність дії.

Темпоральна мережа англомовних пестливих текстів для дітей у більшості випадків ґрунтується на ви́до-часовій формі Present Simple, що складає близько 2/3 усіх використаних часових форм індефінітного виду. Подібне віддзеркалює розмовний стиль та збереження традиційності мови [9, с. 319]:

I have no name
I am but two days old. –
What shall I call thee?
I happy am
Joy is my name, –
Sweet joy befall thee!
Pretty joy!
Sweet joy but two days old,
Sweet joy I call thee;
Thou dost smile.
I sing the while
Sweet joy befall thee.

Для дитячої свідомості функціонування Present Simple зводиться до перманентності (повторюваності) подій, зображення побутових дій, які виконуються переважно власне дитиною або близьким оточенням (батьки, родина).

Видо-часова форма Past Simple маніфестується значно рідше – 20 % текстів. Ініційована функція в англомовних пестливих текстах – завершеність подій у минулому, темпоральна орієнтація, що формує часові межі та хронологізує події. Розглянемо:

Amazing grace, how sweet the sound
That saved a wretch like me
I once was lost, but now am found
Was blind, but now I see
Was grace that taught my heart to fear
And grace, my fears relieved
How precious did that grace appear
The hour I first believed
Through many dangers, toils and snares

Видо-часова форма Future Simple вживається у 3% речень з метою передбачення / прогнозування дій:

Mama tells stories at close of day,
Mama will kiss all your tears away;
Daddy's gone a'hunting
Mummy's gone a'milking
Sister's gone a'silking
Brother's gone to buy a skin

Маловластивими англомовним пестливим текстам для дітей є континуумні (Present Continuous, Past Continuous, Future Continuous) та перфектні (Present Perfect, Past Perfect) ви́до-часові форми.

Часові форми континууму наявні менш, ніж у 3% англомовних пестливих текстах для дітей. Переважно представником континууму у таких текстах є Present Continuous. Пор.:

Sleep, little boy,
Sleep, for I am watching you.
God, give you much luck
In this lying world.

Випадки використання Future Continuous та Past Continuous можна назвати радше виключенням, аніж характерною рисою для цих текстів. Поодиноким трапляється вживання Present Perfect та Past Perfect:

Close your eyes
Have no fear
The monster's gone
He's on the run and your daddy's here
Beautiful, beautiful, beautiful
Beautiful boy
Beautiful, beautiful, beautiful
Beautiful boy

Зовсім невластивими є часи перфект-континууму. Подібне пояснюється не готовністю свідомості / когніції дитини сприймати складні часові лаколізації, оскільки ці ви́до-часові форми є триєдинством «витік-тривалість-передбачення».

Окрім внутрішнього (ви́до-часових форм) прояву темпоральності, англомовним пестливим текстам властиві й зовнішні, до яких належать лексичні засоби. Лексичні засоби темпоральності – це слова й словосполучення з темпоральною семантикою [8]. В англомовних пестливих текстах для дітей актуалізації набувають прислівники *never*, *always*, *often* та ін.:

You'll always be a part of me.
Goodnight, my angel, now it's time to dream,
And dream how wonderful your life will be.
Someday your child may cry,
and if you sing this lullaby,
Then in your heart there will always be
a part of me.

Someday we'll all be gone,
But lullabies go on and on,
They never die,
That's how you and I will be.

Частотність дії може бути представлена поєднанням «прикметник + іменник»: *every day* / *every evening* / *every night*:

Every day in every way, it's getting better and better
Beautiful, beautiful, beautiful
Beautiful boy
Beautiful, beautiful, beautiful
Beautiful boy

Out on the ocean sailing away
I can hardly wait
To see you come of age

Трапляються випадки лексичного вираження темпоральності на позначення тривалості дії *whole night, all day*, а також моменту перебігу події *in the midday sun, when the stars are bright* й т. ін.:

In Winter I get up at night
And dress by yellow candle light.
In Summer, quite the other way,
I have to go to bed by day.
I have to go to bed and see
The birds still hopping on the tree,
Or hear the grown-up people's feet
Still going past me in the street.
And does it not seem hard to you,
When all the sky is clear and blue,
And I should like so much to play,
To have to go to bed by day?

Доволі активно в англомовних пестливих текстах для дітей презентуються події, які відбуваються у часовому континуумі «ранок – день». Часовий проміжок може бути уточнено в описовий спосіб цілими (підрядними) реченнями, що вводяться сполучниками *when* та *until*:

Rock-a-bye baby
On the tree tops,
When the wind blows
The cradle will rock.
When the bough breaks
The cradle will fall,
And down will come baby
Cradle and all.

Загалом темпоральна мережа англомовних пестливих текстів для дітей побудована переважно на видо-часовій формі теперішнього неозначеного. Натомість тривалі (теперішнє, минуле, майбутнє) та dokonані (теперішнє, минуле) є маловживаними, а dokonано-тривалі взагалі нехарактерними.

Висновки і пропозиції. Таким чином, можна зробити висновок про те, що продуктивним засобом вираження часових відношень є, перш за все, граматичний час, який співвідносить дію з моментом мовлення. Темпоральна мережа англомовних пестливих текстів для дітей у актуалізується переважно видо-часовою формою Present Simple. Видо-часова форма Past Simple маніфестується значно рідше в англомовних пестливих текстах, зображуючи завершеність подій у минулому, темпоральну орієнтацію, що формує часові межі та хронологізує події. Видо-часова форма Future Simple у функції передбачення / прогнозування дій є найменш вживаною серед часів ісистеми індефініт. Маловластивими англомовним пестливим текстам для дітей є континуумні та перфектні видо-часові форми. Зовсім невластивими є часи перфект-континууму через когнітивну неготовність дитячої свідомості до сприйняття складної часової лаколізації. Лексичні засоби темпоральності репрезентуються прислівниками частоти, поєднаннями прикметника з іменником, синтаксичними конструкціями із сполучниками часу.

Перспективним вбачаємо простежити синтаксичну та стилістичну своєрідність англомовних пестливих текстів для дітей.

Список літератури:

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. М. : «Наука», 1988. 341 с.
2. Баранник Д. Х. Текст. Українська мова: Енциклопедія. К. : Наук. думка, 2000. С. 627.
3. Герасимів Л. Я. Комунікативна ситуація звинувачення / виправдання в англомовних художніх текстах для дітей : дис. к. філол. н. 10.02.04. Германські мови. Івано-Франківськ – Херсон. 2019. 273 с.
4. Гром'як Р. Т. Літературознавчий словник-довідник. К. : Академія, 2007. 752 с.
5. Дудик П. С. Стилістика української мови. Навчальний посібник. К. : Академія, 2005. 368 с.
6. Красных Д. В. Виртуальная реальность или реальная виртуальность. М. : Изд-во: Диалог – МГУ, 1998. 352 с.
7. Кубрякова Е. С. Данные о детской речи с общелингвистической точки зрения. Детская речь как предмет лингвистического изучения. Л. : ЛГПИ, 1987. С. 34–48.
8. Кузьменко А. О. Лінгвоспецифічні властивості інфантичних віршованих текстів (на матеріалі англомовних творів для дітей дошкільного віку). Дис. ... к. філол. н. 10.02.04. Германські мови. Запоріжжя. 2017. 290 с.
9. Кучма З. "Passé Simple" у французькому пісенному тексті. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. Вип. 81 (3). С. 319–322.
10. Ліпівська О. М. Етнокультурні особливості англійських фразеологізмів із темпоральним компонентом. Сучасні напрями лінгвістичних досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 248–251.
11. Наконечна Ю. С. Мовні засоби концептуалізації світу в англомовних віршованих творах для дітей : дис. к. філол. н. 10.02.04 Германські мови. К., 2012. 255 с.

12. Разорина Л. М. Семья как социальная среда и как социальная ситуация развития. Семья в изменяющемся мире. М. : 1994. С. 5–49.

13. Цапів А. В. Казка як жанр літератури для дітей: текст-типологічне дослідження. Закарпатські філологічні студії. Ужгород. 2018. Вип. 3. Т. 2. С. 58–63.

Biriukova D. V., Shcherbytska V. V. SPECIFICITY OF TEMPORAL ARRANGEMENT OF ENGLISH-LANGUAGE AFFECTIONATE TEXTS FOR CHILDREN

The article deals with the investigation of the temporal specifics of the English-language affectionate texts for children. The article characterizes the peculiarities of the use of species-temporal forms of verbs, clarifies the importance of lexical and temporal means. The research is aimed at characterizing the uniqueness of functioning and frequency of expressive means use as for the perception of temporality in the English-language affectionate texts for children. The object of the study is the English-language affectionate texts for children, and the subject is their features of temporal organization. The purpose of scientific work is to characterize the arrangement of internal and external methods of verbalization of the temporal network of the English-language affectionate texts for children.

A child is an object, a consumer of a text product in children's literature. The texts are created not by the child but by someone for him. Game and non-game genres of the texts are distinguished, where the former include affectionate (lullabies, caresses, annoying fairy tales) and amusing (consolations, teasers, fables, werewolves) texts; and the second ones are entertaining (calls, proverbs, counters, game songs, colloquialisms, refrains, silences, tricks, action poems, riddles). Affectionate texts are an integral part of the mentality, history and culture of any nation. Such texts are the first to form a picture of the human world, motivate its attitude to the environment, determine behaviour for the future.

The article shows that the productive means of expressing temporal relations is grammatical tense, which correlates the action with the moment of speech. The temporal network of the English-language affectionate texts for children is structured mainly by the present-time form – Present Simple. The form Past Simple is manifested much less frequently in the English-language affectionate texts, depicting the completion of events in the past, temporal orientation, which forms time limits and chronologizes events. Future Simple for prediction is the least used among the tenses of the Indefinite system. Continuous and Perfect forms are uncharacteristic of the English-language affectionate texts for children. Perfect Continuous tenses are completely uncharacteristic because of the cognitive unpreparedness of the child's consciousness for the perception of complex temporal localization. The paper notes that the lexical means of temporality are represented by adverbs of frequency, combinations of adjectives with nouns, syntactic constructions with conjunctions of time.

Key words: temporal forms, children's literature, affectionate text, text, text for children, temporal network.